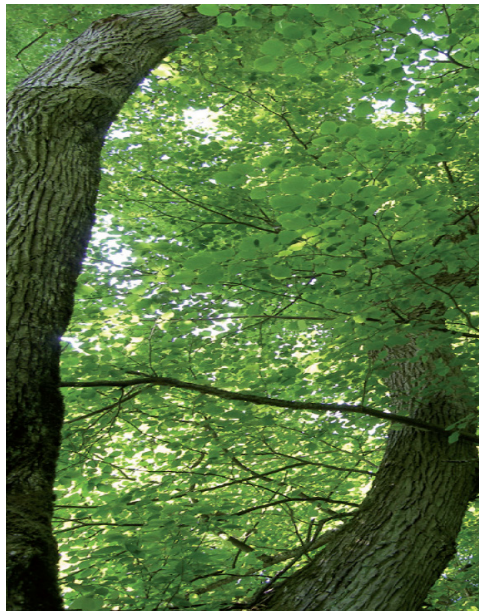

**RAPPORT 2003/1
NATURINVENTERING
och förslag till skötsel
av omgivningarna vid
Ekolsunds slott**

Pär Eriksson, Gillis Aronsson och
Tommy Lennartsson

FÖRFATTARE

Pär Eriksson, Gillis Aronsson och Tommy Lennartsson

FOTO FRAMSIDA

Anna-Karin Roos

KARTOR

Pers Stolpe

© Lantmäteriet 2003, SGU Länsstyrelsen

PRODUKTION OCH LAYOUT

Upplandsstiftelsen

KONTAKT UPPLANDSSTIFTELSEN

Telefon 018-611 62 71

Hemsida www.upplandsstiftelsen.se

© Upplandsstiftelsen 2003

Sammanfattning

Ekolsunds slott är beläget vid Mälaren mellan Enköping och Bålsta. Kring slottet finns alléer och parker med ett stort antal gamla ädellövträd. Miljöerna uppvisar en stor variation, från skötta delar till områden som håller på att växa igen. Vissa bestånd är starkt solexponerade medan andra är ganska fuktiga och slutna. Lövträden i sig varierar också avsevärt vad gäller ålder, grovlek och kondition. Naturvärden, i form av sällsynta och utrotningshotade djur, växter och svampar, är främst knutna till de gamla ädellövträden och områden med mycket död ved. Gamla, grova träd med tjock bark, murken ved eller döda grenar och stampartier är av mycket stor betydelse i detta sammanhang. Särskilt värdefulla är s.k. ”hålträd”, d.v.s. träd som har någon form av gren- eller stamhålighet och där veden inne i trädet är mer eller mindre murken. Sådana hålträd ger boplats och livsutrymme åt ett stort antal sällsynta och hotade djurarter, främst insekter. Döende och döda, stående träd samt nedfallna grenar, stamdalar och vindfällna (lågor) är också av mycket stor betydelse för hotade arter, t.ex. vissa skalbaggar och vedväxande svamparter.

Under 2002 genomförde Upplandsstiftelsen en naturinventering i området. Arbetet har främst inriktats på att kartlägga och beskriva de naturvärden som är knutna till gamla lövträd. Förekomsten av gamla lövträd har kartlagts liksom trädlevande svampar, lavar och skalbaggar. Undersökningen har begränsats till omgivningarna närmast slottet och det område som gränsar mot Hjälstavikens naturreservat. Så vitt vi vet har ingen dokumentation av biologiska naturvärden gjorts tidigare i området.

Resultaten av inventeringarna är ännu i viss mån preliminära. Så mycket kan dock sägas att området tillhör ett av länets mest värdefulla när det gäller sällsynta och hotade arter knutna till gamla lövträd. Särskilt värdefullt är den stora förekomsten av äldre lind, liksom det ovanligt många hålträden, sammanlagt 412 stycken noterade. Antalet rödlistade arter som hittats är stort både med tanke på den begränsade inventeringstiden, knappt 1 år, och undersökningsområdets ringa storlek. Hittills är 36 rödlistade arter kända från området. Flera av arterna betecknas som utrotningshotade och har mycket begränsad utbredning i Sverige, vilket indikerar att området även har naturvärden av nationell betydelse.

Förslag till skötsel

För att upprätthålla mångfalden av livsmiljöer vid Ekolsund är det viktigt att bevara den variation som finns med avseende på död ved, trädslag, hålträd, trädens grovlek och solexponering m. m. Denna variation ger upphov till olika livsmiljöer, som kan utnyttjas av många djur, växter och svampar.

För att bibehålla områdets höga naturvärden föreslås tre skötselnivåer.

A, starkt naturanpassad inriktning

B, generella hänsyn

C, restaurering och gynnade av gamla lövträd

I många fall är det önskvärt att naturvårdskunnig expertis kontakts för planeringen av olika åtgärder särskilt i skötselområdena A och B. Upplandsstiftelsen kan om så önskas bidra här till.

A. Följande delområden bör skötas med starkt naturanpassad inriktning (se karta):

- 1, den gamla treradiga oskötta lindallen ostnordost om slottet,
- 2, området mellan delområde och gamla E18 (i fortsättningen kallad Engelska parken, enligt uppgifter från Raija).

B. Följande delområden bör skötas med generella hänsyn (se karta):

- 3, den nordvända sluttningen och alléerna norr om arboretumet,
- 4, vattendammen,
- 5, slottsparkens östligaste del,
- 6, allén längs bilvägen till slottet,
- 7, kort allé mellan delområde 3 och 6.

C. Följande delområden bör skötseln inriktas på restaurering och gynnade av gamla lövträd (se karta):

- 8, gamla lövträd söder om vattendammen,
- 9, backen söder om vägen,
- 10, f.d. ängsmarker norr om vattendammen som planterats med ek,
- 11, äldre ekdunge.

A. Förslag till starkt naturanpassade skötseln:

De gamla lindarna får utvecklas fritt, utan beskärningar. Eventuell kan buketter av unga stammar gallras för att snabbare få fram grövre stammar.

Även övriga lövträd (inklusive hassel) får i möjligaste mån utvecklas fritt.

All död ved (fallna grenar och stammar etc.) lämnas kvar inom delområdena, men kan eventuellt flyttas inom delområdena om det behövs för framkomlighet etc.

En zon omedelbart norr om lindallén kan glesas för att ge mera ljus åt lindarna.

Engelska parken glesas ut så att gamla ekar och andra grova lövträd får mer ljus; detta torde även göra området mer attraktivt för besökare.

Det är viktigt att delområdena får vara så blomrika som möjligt. Särskilt värdefullt är det med blommande kirskaål och växter av samma familj, samt rönn och hagtorn. Eventuellt kan blomriken ökas ytterligare genom insädd av lämpliga växter, t.ex. spenört.

Åtgärderna innebär att både den ursprungliga engelska parken och de tre lindraderna får prägel av vildvuxen park med gamla träd och mossiga liggande stammar.

Det finns inga hinder mot att göra delområdena tillgängliga för besökare. Tvärtom skulle det passa utmärkt med en strövstig genom områdena, eventuellt med information om naturvärdena. Upplandsstiftelsen bidrar gärna med information, bilder m.m.

B. Förslag till generella hänsyn:

Gamla lövträd beskåras så lite som möjligt, så att de kan fortsätta att producera grova grenar som så småningom dör. Detta kan exempelvis innebära att man låter döda grenar sitta kvar på den sidan av träden som inte hänger över vägar och stigar.

Om grenar måste kapas, t.ex. av säkerhetsskäl, sparas de på en eller ett par ”vedkyrkogårdar” på lämpliga platser i Ekolsundsområdet. Detta gäller även gammal död ved på marken som av någon anledning måste tas bort. Upplandsstiftelsen kommer gärna med förslag på placering.

Gamla träd byts inte ut när de blir ihåliga. Om de riskerar att spjälkas säkras de i första hand med vajerförstärkning. Lindar som riskerar att falla kan beskåras kraftigt hellre än att de tas bort. Av övriga träd som dör lämnas i möjligaste mån som högstubbe.

Delområde 5 (parkens östligaste del) kan glesas ytterligare för att gynna exempelvis gammal asp och poppel.

Alléer och parkmiljöer som inte iordningställs för besökare ”städas” inte, utan grenar och stammar får tills vidare ligga kvar.

C. Förslag till restaurering:

Gamla lövträd frihuggs från lövsly och barrträd. Akut behov i delområde 8.

Det planterade ekbeståndet på tidigare odlingsmark sköts så att en gles lövskog av hagmarkska-raktär utvecklas. Det angränsande äldre ekbeståndet hålls halvöppet.

Beskrivning av naturvärden

Resultaten av art-inventeringarna är ännu i viss mån preliminära. Så mycket kan dock sägas att området tillhör ett av länets mest värdefulla när det gäller sällsynta och hotade arter knutna till gamla lövträd. Resultatet indikerar även att området är av nationell betydelse för bl.a. vedlevande skalbaggar och svampar. I det sammanhanget är den stora förekomsten av äldre lind samt det ovanligt många hålträden av avgörande betydelse.

Totalt har 1308 träd inventerats och av dem är 412 hålträd, enligt en studie som utförts i Upplandsstiftelsens regi av studenter på Växtekologiska institutionen vid Uppsala Universitet (D Thorell och M Wetterberg 2003). Träden kring slottet utgörs till 57 % av lind, men även antalet askar, ekar och lönnar är stort. De flesta träden, 840 st, har en diameter över 50 cm och 112 träd har en diameter över 100 cm. Av träden är 94% i relativt god kondition och resterande är döda eller döende. Träden utgörs främst av lind men även ek, ask och lönn är vanliga. Lunglav förekommer på 66 träd varav 52 på lind. Det finns 39 lågor av lövträd med en diameter på 20-50 cm och 20 lågor av löv med en diameter över 50 cm. Av totalt 59 lågor är 54 hårda och endast fem mjuka (murkna).

En mycket stor del av träden med en diameter över 100 cm finns i delområde 1 nära slottet. Lunglav förekommer rikligast i delområde 3 och 6 men även rikligt i delområde 1, 2 och 7 nära slottet. Lågor förekommer främst i delområde 1 och största delen av dem är över 50 cm i diameter. De allra flesta döende eller döda träden finns i delområde 1 och 6. Hålträd är väl representerade i hela området och små hål är vanligast. De medelstora och stora hålen finns främst i delområden 1 och 6.

Antalet rödlistade arter som hittats är mycket stort med tanke på det begränsade inventeringsområdet och att inventeringen endast pågått under ett år. Hittills är 36 rödlistade arter påträffade varav flera betecknas som hotade och har mycket begränsad utbredning i landet. Särskilt är antalet sällsynta vedlevande insekter påfallande stort.

Rödlistade arter är arter vilkas långsiktiga överlevnad i landet är hotad. Förteckningar över rödlistade arter tas fram via ArtDatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet och fastställs av Naturvårdsverket.

Några sällsynta arter påträffade vid Ekolsund

Under Upplandsstiftelsens inventeringar har många sällsynta växt- och djurarter påträffats i området. Nedan beskrivs ekologi och utbredning för några särskilt intressanta arter. Resultaten av inventeringarna är ännu preliminära. Säkerligen finns mycket mer av biologiskt intresse och höga naturvärden i området att upptäcka.

Hotkategori enligt den nationella rödlistan anges inom parentes efter det vetenskapliga namnet.

Förkortningarna av hotkategorierna avser följande:
EN = starkt hotad, VU = sårbar, NT = missgynnad.

Linddyna, *Biscogniauxia cinereolilacina* (EN)

En svart svamp som lever på nyligen död lindved. Arten kräver ständig tillgång på nedfallna grenar och stammar av lind. Linddynan är starkt utrotningshotad och är i Sverige endast känd från Öland, Småland och östra Svealand. Förekomsten vid Ekolsund är vad vi vet den rikaste i landet. Linddynan är ekologiskt särskilt intressant då den utgör föda för en handfull starkt specialiserade skalbaggar, varav flera påträffats vid Ekolsund.

Lindskål, *Holwaya mucida* (NT)

En liten skålsvamp som växer på samma typ av död ved som linddynan. Även denna art kräver ständigt tillskott på nydöd lindved.

Prakttagg, *Steccherinum robustius* (VU)

En vacker, orangeröd taggsvamp som växer på lågor och nedfallna grenar av alm och ask. Svampen har i Sverige sin huvudförekomst vid Mälaren. Utanför Mälarenregionen är arten endast känd från några enstaka platser.

Lundbläcksvamp, *Coprinus alopecia* (NT)

En ganska stor bläcksvamp som växer gruppvis eller i klungor, vanligtvis på begravningslövvädd, ofta intill basen av levande ädellövträd. Växtmiljön ska helst vara skuggig ädellövskog eller park. Arten är sällsynt och känd från ett 50-tal lokaler i Sverige.

Almlav, *Gyalecta ulmi* (NT)

En ganska sällsynt lav som växer på grov bark, på gamla ädla lövträd. Almlaven är en rund ljusvit lav med vanligen rödbrun disk.

Lunglav, *Lobaria pulmonaria*

En decimeterstor, grön bladlav som växer på gamla lövträd. Lunglaven tillhör ett släkte med många rödlistade arter med oceanisk utbredning. Det vill säga de gynnas av ett fuktigt klimat. Lunglaven är inte rödlistad men har minskat starkt bland annat på grund av luftföroreningar. I alléerna vid slottet finns en osedvanlig rik förekomst av lunglav. På vissa träd täcker lunglaven kvadratmeterstora ytor, vilket är mycket ovanligt.

Brunskäftad blekspik, *Schlerophora farinacea* (NT)

En så kallad knappålslav med vita runda huvuden på blekbruna skaft. Arten är ganska sällsynt växer liksom almlaven på grov bark, på gamla ädla lövträd.

Ädelguldbagge, *Gnorimus nobilis* (VU)

En vacker så kallad guldbagge som under en kort tid på sommaren visar sig i blommor, exempelvis kirsksål. Ädelguldbaggen utvecklas i gamla hålträd där larven lever i flera år innan själva skalbaggen färdigbildas. Många av våra hålträdslevande arter är anpassade till mycket stabila miljöförhållanden och har sannolikt därför dålig spridningsförmåga. I Uppsala län är ädelguldbaggen känd från fem nutida lokaler, varav Ekolsund är den enda i Mälaronrådet.

Bålgetingkortvinge, *Velleius dilatatus* (VU)

En av våra största skalbaggar inom familjen kortvingar. Arten lever ett undanskymt liv tillsammans med bålgetingen. Bålgetingen lever i gamla hålträd och under bålgetingens bo livnär sig kortvingen på flugor som lever i denna mycket speciella miljö. Bålgetingkortvingen är vanligen nattaktiv och kan ibland ses på savande trädstammar. Arten är bara känd från ytterligare en lokal i Uppsala län.

”Lindplattbagge” *Laemophloeus monilis* (VU)

En art som ännu saknar svenskt namn men som här kallas lindplattbagge. Den tillhör en av de arter som tycks helt beroende av svampen linddyna (se ovan). Skalbaggen är ytterst platt och mycket särpräglad. Den kan påträffas året runt under barkflagor på grova lindlågor med linddyna. Lindplattbaggen har påträffats på de gamla lindlågorna i delområde 1 och 2.

***Phloeopgahus lignarius* (VU)**

En trädlevande vivel med kort snyte och vinkelböjda antenner. Arten lever i veden av hålträd ofta i parker och alléer. Arten är bara känd från ytterligare en lokal i Uppsala län.

Rödaxlad lundknäppare, *Calambus bipustulatus* (VU)

En karaktäristiskt skalbagge med en röd fläck på vardera täckvinge. Arten utvecklas i och på barken av grovbarkiga lövträd, ofta hålträd. Den är överallt sällsynt och påträffad på en handfull lokaler i Uppland.

Lönnbock, *Leioderis collari* (NT)

En långhorning som tillhör den speciella värmerelikt-faunan man finner kring Mälaren. Den lever uteslutande på döda grenar av lönn, ofta i alléer. Närmast förekommer lönnbocken i Polen samt i ett begränsat område i södra Norge.

Ädelguldbagge

Lista över rödlistade arter

<u>Vetenskapligt namn</u>	<u>Svenskt namn</u>	<u>Rödlistekategori</u>
<u>Svampar</u>		
<i>Biscogniauxia cinereolilacina</i>	Linddyna	EN
<i>Climacodon septentrionalis</i>	Grentaggsvamp	NT
<i>Coprinus alopecia</i>	Lundbläcksvamp	NT
<i>Holwaya mucida</i>	Lindskål	NT
<i>Phellinus populicola</i>	Stor aspticka	NT
<i>Spongipellis spumeus</i>	Skumticka	NT
<i>Steccherinum robustius</i>	Prakttagging	VU
<u>Lavar</u>		
<i>Biatoridium monasteriense</i>	Klosterlav	NT
<i>Buellia violaceofusca</i>	Blyertslav	NT
<i>Cliostomum corrugatum</i>	Gul dropplav	NT
<i>Gyalecta ulmi</i>	Almlav	NT
<i>Ramalina baltica</i>	Hjälmbrosklav	NT
<i>Schlerophora coniophaea</i>	Rödbrun blekspik	NT
<i>Schlerophora farinacea</i>	Brunskaftad blekspik	NT
<i>Schlerophora peronella</i>	Liten blekspik	NT
<u>Skalbaggar</u>		
<i>Allecula morio</i>		VU
<i>Ampedus nigroflavus</i>	Orange rödrock	NT
<i>Calambus bipustulatus</i>	Rödaxlad lundknäppare	VU
<i>Diplocoelus fagi</i>	Enfärgad brandsvampbagge	NT
<i>Gnorimus nobilis</i>	Ädelguldbagge	VU
<i>Grynocharis oblonga</i>	Avlång flatbagge	VU
<i>Ischnomera cinerascens</i>	Matt blombagge	NT
<i>Laemophloeus monilis</i>	”Lindplattbagge”	VU
<i>Leioderis collari</i>	Lönnbock	NT
<i>Liocola marmorata</i>	Brun guldbagge	VU
<i>Mycetochara axillaris</i>	Större svampklobagge	NT
<i>Mycetophagus piceus</i>	Ljusfläckig vedsvampbagge	NT
<i>Mycetophagus populi</i>	Brungul vedsvampbagge	NT
<i>Oplosia fennica</i>		NT
<i>Phloeopgahus lignarius</i>		VU
<i>Prokraerus tibialis</i>	Smalknäppare	VU
<i>Silvanus bidentatus</i>	Tvåtandad plattbagge	NT
<i>Trichoceble memnonia</i>		NT
<i>Velleius dilatatus</i>	Bålgetingkortvinge	VU
<u>Fåglar</u>		
<i>Columba oenas</i>	Skogsduva (revirhävande)	VU
<i>Dendrocopus minor</i>	mindre hackspett	VU

Ekolsund

Skötselförslag

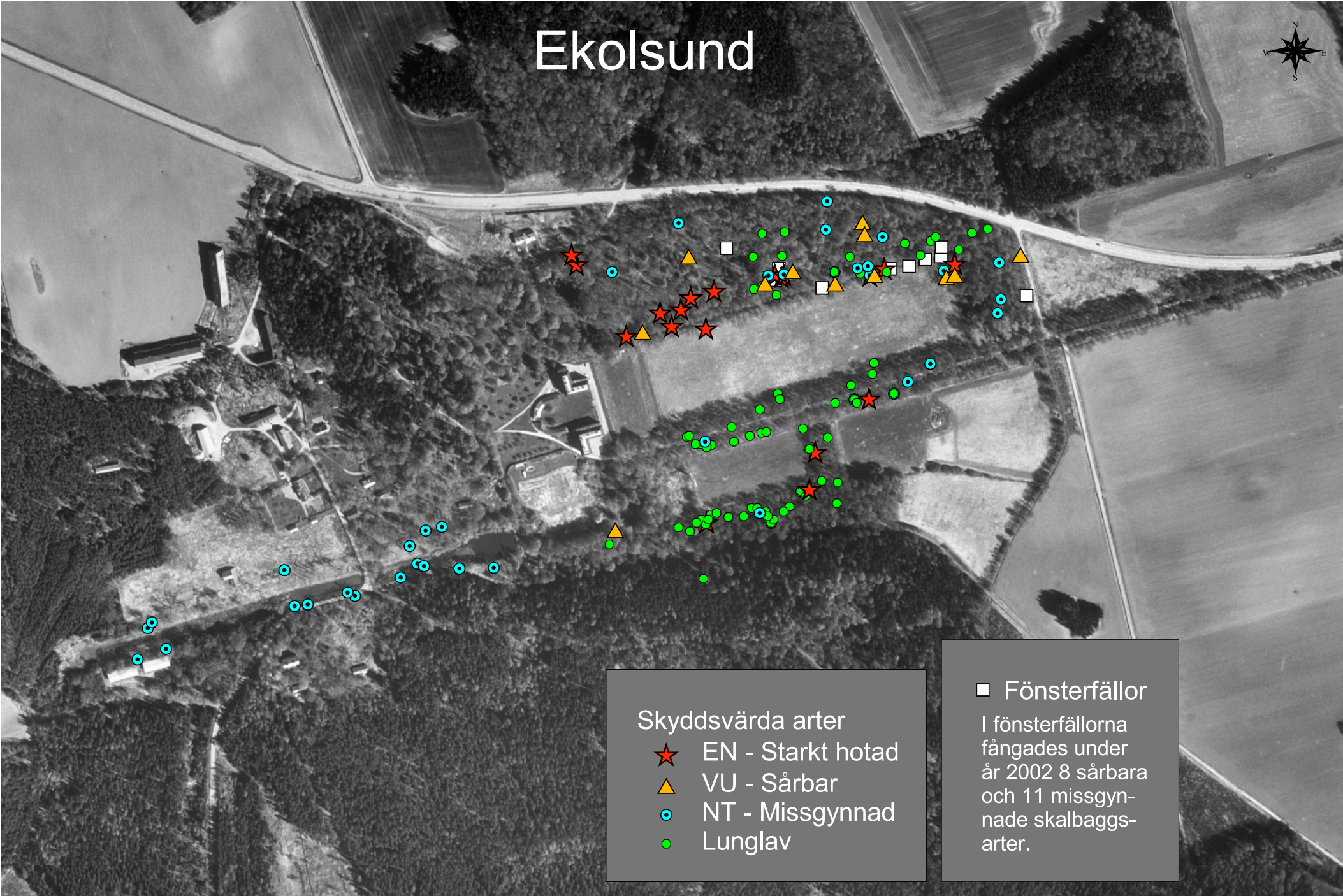
- A
- B
- C

1 - 11 = delområden

0 100 200 meter
Skala 1:6000

Utskriftsdatum 2003-02-25

Ekolsund

Skyddsvärda arter

- ★ EN - Starkt hotad
- ▲ VU - Sårbar
- NT - Missgynnad
- Lunglav

■ Fönsterfällor

I fönsterfällorna fångades under år 2002 8 sårbara och 11 missgynnade skalbaggsarter.

Under 2002 genomförde Upplandsstiftelsen en naturinventering i området. Arbetet har främst inriktats på att kartlägga och beskriva de naturvärden som är knutna till gamla lövträd. Förekomsten av gamla lövträd har kartlagts liksom trädlevande svampar, lavar och skalbaggar. Undersökningen har begränsats till omgivningarna närmast slottet och det område som gränsar mot Hjälstavikens naturreservat.

NATURVÅRD & FRILUFTSLIV

Box 26074, 750 26 Uppsala
info@upplandsstiftelsen.se
www.upplandsstiftelsen.se